

Yaşlılar İçin Bir Sosyal Sermaye Kaynağı Olarak Emekli Dernekleri: İstanbul Örneği

Hamza KURTKAPAN¹

ÖZET

Emekli dernekleri yaşlıların emeklilik sonrası çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu dernekler genellikle emekli üyelerin karşılaşabilecekleri bazı sorunların çözümüne katkı sağlamayı hedeflenmektedir. Emekli dernekleri, aktif iş yaşamından çekilme ile sosyal sermaye kaybı yaşayan yaşlılar için alternatif sosyal sermaye kaynağı olabilmektedir. Bu dernekler meslek temelli sosyal ilişkilerin sürekliliğini sağlayabilmeye yardımcı olmaktadır.

Türkiye'deki mevcut literatüre bakıldığında, emekli derneklerinin yaşlıların sosyal sermayelerine katkısının yeterince analiz edilmediği görülmektedir. Bu çalışma bir dayanışma örüntüsü olarak ortaya çıkan emekli derneklerinin yaşlıların sosyalleşme ilişkilerine katkısını ortaya çıkarmayı amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda İstanbul'daki çeşitli emekli derneklerinde 15 Mart -30 Mayıs 2014 tarihleri arasında bir saha araştırması yürütülmüştür. Emekli derneklerinde yönetici ve gönüllü üye statüsündeki 12 kişi ile görüşme yapılmıştır. Elde edilen bulgular “sosyal sermaye” kavramı ve “süreklilik kuramı” çerçevesinde incelenmiştir. Aktif iş yaşamından emekli olarak ayrılanlar meslek temelli sosyal ilişkilerinin bir bölümünü emekli dernekleri aracılığıyla sürdürebilmektedirler. Bu durum süreklilik kuramının öngördüğü yaşamın bütünlüğü ilkesiyle örtüşmektedir. Emekli derneklerinde düzenlenen gezi, seminer ve kutlama gibi faaliyetler aktif yaşlanma bağlamında yaşlıların sosyal hayata katılımını güçlendirdiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: yaşlılık sosyolojisi, sosyal demografi, emekli dernekleri, sosyal sermaye

Pensioners' Associations As a Social Capital Source for the Elderly: The Case of İstanbul

ABSTRACT

Retirement associations are non-governmental organizations that meet the needs of the elderly after retirement. In these associations, it is aimed to contribute to the solidarity between retired members and to solve some problems. Retirement associations could be an alternative source of social capital for the elderly who have withdrawn from their active work life and have lost social capital. These associations could provide the continuity of occupational-based social relations.

Referring to the existing literature in Turkey, it appears that not be enough analysis of contributions to the social capital of elderly pensioners' associations. The purpose of this study is to reveal the contribution of retired associations to the socialization relations of the elderly. For this purpose, a study was conducted between 15 March and 30 May 2014 in various retired associations in İstanbul. 12 semi-structured interviews were conducted with retired associations' administrator and volunteer members. The findings of the study were examined within the framework of “social capital” and “continuity theory”.

As a result of this research, it was determined that participation in retirement associations reinforced social capital. Pensioners who leave the active business life are able to maintain a part of their occupational-based social relations through their retirement associations. Activities such as excursions, seminars and celebrations organized in retirement associations have strengthened the participation of elderly people in social life.

Keywords: sociology of aging retirement associations, social capital, social demography

¹ Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, hamzakurtkapan@nevsehir.edu.tr

GİRİŞ

Türkiye’de sağlık alanında iyileşme ve teknolojideki gelişmelere bağlı olarak nüfus hızla yaşlanmaktadır. Türkiye’de 65 yaş üzeri nüfus oranının 2023 yılında %10,2’ye ulaşacağı öngörülmektedir (TÜİK). Yaşam beklentisine dair rakamlar da nüfusun giderek yaşlanacağını göstermektedir. 1960’da erkek bireyler için 51 olan doğumdan yaşam beklenti süresi kadınlar için 54 idi (Kurtkapan, 2008). Bu süresinin 2030’lu yıllarda kadınlarda 79; erkeklerde 74 yıla çıkacağı öngörülmektedir. Bu demografik durum her geçen gün artan yaşlı nüfusa dair daha fazla çalışma yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Kurtkapan, 2018: 1). Özellikle de kentte yaşayan yaşlıların sosyal ilişkileri çalışılmalıdır. Zira modernleşme ve kentleşmeyle birlikte bireyselleşme artmış akrabalık bağları zayıflamış, aile ilişkilerinde gerileme yaşanmıştır. Bunların yerine, lokal ve derneklerinin imkan sağladığı arkadaşlık ilişkileri daha fazla önem kazanmıştır (İlgar, 2008: 72).

Modern dönemde yaygınlaşan emeklilik genellikle iş ve işle ilgili faaliyetleri bırakma ya da başkalarına devretme şeklinde tanımlanmaktadır (Şener ve Terzioğlu, 2003: 391). Emeklilikle birlikte gerek bireysel gerekse sosyal anlamda pek çok gerileme yaşanabilmektedir. Bu durumla baş edebilme adına toplumsal hayatta aktif kalabilmek, yaşlılar için önemli hale gelmiştir. Yaşlıların sosyal aktiflikleri özellikle serbest zamanlarını etkili ve verimli bir şekilde değerlendirebilecekleri uygun zemin ve mekânlara bağlıdır (Ceylan, Kurtkapan ve Turan, 2015: 51). Emekli dernekleri bu tarz mekânların başında gelmektedir. Emeklilik sonrası sosyal alanlardan uzaklaşan yaşlılar, bu dernekler sayesinde kendilerine alternatif sosyalleşme alanlarına kavuşabilmektedirler. Buralarda yapılan sağlık ve eğitim alanlarındaki faaliyetler yaşlıların sosyal ilişkilerine olumlu katkı sağlamaktadır (İlgar, 2008: 92). Emekli derneklerinin önemli bir kısmına benzer meslek grubunda emekli olanlar üye olmaktadır. Aynı meslekten emekli olanlar buralarda sosyal dayanışma içerisinde olmaktadır. Böylece pek çok emekli derneği yaşlıların orta yaştan getirdikleri mesleki temelli sosyal sermayelerini devam ettirebilmektedirler. Ayrıca emekliler, bu derneklerde yeni arkadaşlar/dostlar edinmekte ve böylece sosyal ilişki ağlarını genişletebilmektedirler. Bu çerçevede emekli dernekleri yeni sosyal sermaye kaynağı olarak da değerlendirilebilir.

Yaşlılık sosyolojisi literatüründe emekli derneklerinin işlevlerinin anlatıldığı çalışmaların yetersiz olduğu söylenebilir. Emekli derneklerine odaklanılan bir çalışmada bu derneklere üye olan yaşlıların eğitim ve gelir düzeylerinin görece yüksek olduğuna dikkat çekilmiştir (İncealtın, 1999). Aynı çalışmada emeklilerin büyük bir bölümünün bu dernekleri “sosyo-kültürel etkinliklere katılma”, “yalnızlıktan kurtulma” ve yeni “arkadaşlıklar edinebilme” adına kullandıkları belirtilmiştir. Ayrıca literatürde, yaşlıların sosyal sorumluluk projelerinde görev almalarının (İlgar, 2008: 81) yani sosyalleşmelerinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede emekli derneklerinde gönüllü olmanın yaşlıların sosyal hayatlarına pozitif yansıdığı söylenebilir.

Emeklilik iş hayatından çekilmeyle başlayan ve yaşamın belirli alanlarından kısmen uzak kalmayı beraberinde getiren ve böylece sosyal sermayenin değiştiği bir dönemdir. Yaşlılık sosyolojisi literatüründe geliştirilen süreklilik kuramına göre bireyler yaşamlarının tüm evrelerinde benzer yaşam pratikleri göstermektedirler (Victor, 2005: 22). Bu doğrultuda emekli dernekleri kişiliğin ve yaşamın sürekliliğine bağlı olarak ortaya çıkan sosyal sermayenin belirli bir bölümünün devamlılığına, hatta başka bir biçimde üretilmesine hizmet etmektedir. Emekli derneklerinin yaşlılıkta, aktif meslek hayatından getirilen arkadaşlıklar başta olmak üzere sosyal ilişki ağlarının sürekliliğine katkısı bu çalışmanın temel problemidir. Bu kapsamda İstanbul’daki emekli derneklerinin faaliyetleri analiz edilmiştir. Bu derneklere gidilerek yapılan gözlem ve görüşmeler sonucunda bir takım verilere ulaşılmıştır. Emekli derneklerinin yaşlıların orta yaşlardan getirdikleri sosyal sermaye örüntülerinin devamlılığına katkısı incelenmiştir. Bu değerlendirme *sosyal sermaye* kavramı ve süreklilik kuramı çerçevesinde yapılmıştır.

Sosyal Sermaye Kaynağı Olarak Emekli Dernekleri

Yaşlılık sosyolojisinde *süreklilik* kuramı, bireylerin kişilik özelliklerinin önemli bir kısmının yaşam sürecinde değişmeden sabit kaldığı düşüncesine dayanmaktadır (Görgün-Baran, 2012: 146). Bu görüş, yaşamın bir bütünlük içerdiği ve ileri yaşlara kadar süreklilik gösterdiğini savunmaktadır. Bu yaklaşım bir takım sosyal bağların hayat boyu devamlılığına dikkat çekmektedir. Yine de bu bağların bir

kısımında yaşlılık döneminde bazı değişiklik olabilmektedir (Atchley, 1999: 98; Victor, 2005: 22). Özellikle emeklilikle birlikte bazı sosyal bağlar diğerlerine göre daha önemli hale gelebilmektedir. Emeklilikle birlikte meslek temelli sosyal bağların gerilemesi aile, akrabalık ve arkadaşlık bağlarını daha önemli hale getirmektedir (Kaygusuz, 2008, s. 240). Emeklilik döneminde yaşlıların yeni arkadaşlık ve dostluk kurmalarında ve eski arkadaşları ile sosyal ilişkilerin, sürdürmelerinde emekli dernekleri kritik bir görev üstlenebilmektedir.

Süreklilik kuramına göre yaşlılıkta ortaya çıkan bedensel, sosyal yeni durumlara adapte olabilmek adına bazı değişikliklerin kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu kuramda yaşlılıkla birlikte yaşanan değişimlere nasıl adapte olunduğuna odaklanılmaktadır. Özellikle emeklilikle birlikte ortaya çıkan olumsuzluklar ile nasıl baş edildiği temel inceleme alanlarından biridir (Cockerham, 1991: 55). Emeklilikte ekonomik, sosyal ve kültürel yeniliklere uyum adına bu değişimlere mantıklı gerekçeler bulma ve yeni uğraşlar edinme eğilimi göze çarpmaktadır (Achenbaum ve Weiland, 1996: 41-45).

Meslek hayatı sosyal sermaye örüntüsünü biçimlendiren önemli ve sonlu bir aşamadır. Yaşam döngüsünde emeklilik bu kopuşu temsil etmektedir. Aktif iş yaşamındaki meslektaş temelli ilişki örüntülerinin emeklilikle birlikte ortadan kalkmaktadır. Diğer taraftan süreklilik kuramında bireyin hayatında keskin kopuşların olamayacağı belirtilmektedir. Yaşlıların büyük bir bölümü her ne kadar meslekten emekli olsalar da hedef ve sosyal sorumluluklarının belirli bir bölümünü devam ettirme eğilimi göstermektedirler. Bu eğilim sosyal yaşamda farklı şekillerde kendini göstermektedir. Bazen bir dernekte gönüllü olarak bazen de ailenin küçük üyelerine bakım şeklinde kendini göstermektedir.

Emeklilikle birlikte meslek hayatından kopuşun ortaya çıkardığı sosyal sorunların telafisi adına emekli dernekleri gibi yapılar geliştirilmiştir. Aktif iş hayatından ayrılan yaşlıların emeklilik sonrası bir tür dayanışma içerisine girdikleri söylenebilir. Emeklilerin aktif iş hayatında meslektaşlarıyla olan sosyal ilişkilerinin bir kısmını meslek sonrasında da sürdürebilmelerinde emekli dernekleri önemli bir konumdadır. Bu dernekler, yaşlıların sosyal ilişkilerde yaşadığı kayıpları telafi edebilme adına önemli işlevler üstlendiği söylenebilir. Emekli dernekleri yaşlıların önceki sosyal statülerinin bir kısmını kaybetmenin oluşturduğu baskıyı azaltmaya yardımcı olabilmektedir.

Bu çalışmada bazı yaşlıların sosyal ilişkilerini geliştirmek ve devam ettirebilmek için üye oldukları emekli dernekleri ele alınmaktadır. Emekli dernekleri yaşlılık döneminde önemli bir sosyal sermaye kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Sosyal sermaye, son zamanlarda üzerinde sıklıkla durulan, yaşamı ve pratikleri anlamlandırmaya yarayan bir kavram çifti olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyoloji literatüründe sosyal sermaye Pierre Bourdieu, Coleman ve Putnam gibi düşünürler tarafından tanımlanmış ve özellikleri belirtilmiştir. Sosyal sermaye, genel olarak toplumdaki bireyler arasındaki sosyal bağlar, ilişkiler ve çeşitli kurumlara üyelikler aracılığıyla ortaya çıkan faaliyetlerin meydana gelen avantajları belirtmek için kullanılmıştır (Tatlı, 2013: 91).

Sosyal sermayenin çeşitli kaynakları vardır. Arkadaş grupları ve üye olunan gruplar ailenin yanında sosyal sermayenin önemli kanallarıdır (Tatlı, 2013: 92). Bourdieu'ya göre sosyal sermaye bir bireyin ya da sosyal grubun kalıcı ve uzun ömürlü ilişki ağlarında gizlidir (Bourdieu ve Wacquant, 1992:119). Coleman ise sosyal sermayeyi daha çok sosyal sistem içerisinde bireyler arası ilişkilerde aramıştır (Coleman, 1998: 104). Burada sosyal yapı içerisindeki aktörlere faaliyet kolaylığı sağlayan bir ağ olarak ifade edilmiştir. Putnam ise sosyal sermayeyi güven, kurallar ve sosyal ilişki ağları üçlemesinin oluşturduğu fayda şeklinde tarif etmektedir (Putnam, 1993: 165). Sosyal sermaye, bireylerin çeşitli resmi ve/veya sivil kuruluşlara üye olma sayesinde elde ettikleri yarar kapasitesi üzerinden de değerlendirilmektedir (KOSGEB, 2005: 7).

Literatürdeki tanımlamalardan hareketle sosyal sermayede iki temel öge öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi bireyler arasında kimin kimi tanıdığını gösteren sosyal bağlardır. Sosyal ilişkilerde bu tarz sosyal bağlantı ve ağlar kişilerin kendilerini ifade etmelerine yardımcı olmaktadır (Cohen ve Prusak, 2001: 84). Sosyal sermayenin diğer bir ögesini güven oluşturmaktadır. Zira sosyal sermaye olgusunda bireyler ya da kurumlar arasında güvene dayalı ilişkiler önemli bir yere sahiptir. İki ya da daha fazla insan arasında güven, kural ve iletişim ağlarının ortaya çıkardığı iletişim olanaklarının bir ifadesi olan sosyal sermaye bireylerin üretkenliklerini olumlu etkilemekte (Temple, 2000: 22) ve böylece grup üyelerinin amaçlarına ulaşabilmelerine olanak sunmaktadır (Aydemir, 2011: 58). Ayrıca sosyal sermaye aracılığıyla bireylerin kendilerini herhangi bir gruba aidiyet hissetmeleri onların sosyal yaşamlarını kolaylaştırmakta ve hedeflerine ulaşabilmelerine yardımcı olmaktadır (Bourdieu, 1983: 183).

Sosyal sermayelerinin önemli bir kısmını oluşturan meslektaş kaynaklı arkadaşlıklar ve mesleki aidiyetler, çalışma hayatından emekli olunca önemli bir oranda azalmaktadır. Emeklilerin bir araya gelerek kurdukları dernekler aracılığıyla mesleki aidiyet durumunun devamlılığı hedeflenmektedir. Belirli hedefler ekseninde oluşturulan bu dernekler, yaşlıların emeklilik dönemlerinde çeşitli ortak amaçlarını gerçekleştirmelerine olanak tanıdığı söylenebilir. Bu dernekler, yaşlıların sosyal çevreleri ile kurdukları iletişimin gelişmesinde ve toplumda yaşadıkları zorlukların üstesinden gelmede kolaylıklar sağlamaktadır. Ayrıca emekli derneklerine üye olma toplamda yaşlıların sosyal sermayelerine olumlu katkı sağladığı söylenebilir.

İstanbul'daki emekli derneklerinin faaliyetlerini, dernek yönetici ve gönüllülerinin görüş ve deneyimlerinden hareketle inceleyen bu araştırmada, bu derneklerin yaşlıların sosyal sermayelerine katkısı değerlendirilmektedir. Bu araştırmada emekli derneklerinin yaşlıların, network geliştirmelerine, yalnızlıkla baş etmelerine ve sosyal ilişkilerinin sürekliliğine katkısını ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Nitel araştırma geleneğine bağlı yürütülen bu araştırmada İstanbul'da faaliyet gösteren emekli derneklerinde bir dizi görüşme ve gözlem yapılmıştır. Bu araştırmada, İstanbul'da emeklilere hizmet veren derneklerden 20 tanesi değerlendirilmektedir. Bu mekânlarda emekli üyelerin sosyal ilişkilerine bakılmıştır. Araştırmada amacına uygun olarak seçilmiş çalışma grubunu ifade eden amaçlı örneklem tekniği tercih edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2013: 90). Çalışma grubundakiler İstanbul'da hizmet veren emekli derneklerindeki gönüllüler ve yöneticiler arasından seçilmiştir. Başlangıçta sadece dernek üyeleriyle çalışma amaçlanmış ancak zamanla üyelerle sürekli etkileşimde olan dernek yönetici ve gönüllüleri ile çalışmanın daha uygun olacağı düşünülmüştür. Çalışma grubunu emekli derneklerinde görüşmeyi kabul eden 60 yaş üstü 12 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların altısı dernek gönüllüsü (%50), altısı ise dernek yöneticisidir (%50). Bunların dört tanesi kadın (%33) sekizi erkektir (%66). Erkek katılımcıların kadınlardan iki kat daha fazla olmasında derneklerde gönüllü ve yöneticilerin erkek ağırlıklı olması etkili olmuştur.

Araştırma verileri çalışma yapılacak emekli derneklerinin tespit edilmesi ve gerekli yasal izinlerin alınmasıyla başlamıştır. İlgili derneklere araştırmacı tarafından gidilerek dernek görevlilerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu ile mülakatlar yapılmıştır. Sosyal ilişkinin özüne inerek, ayrıntılı ve bütüncül kavramayı sağladığından görüşme tekniği tercih edilmiştir (Punch, 2012: 167; Kümbetoğlu, 2102: 72). Görüşmeler derneklerin lokal vb. mekanlarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 2014 yılının mart, nisan ve mayıs aylarında araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin süreleri en az 15 en fazla 90 dakika sürmüştür. Görüşmelerden elde edilen ses kayıtları çözümlenerek, betimleyici analize tabi tutulmuştur (Yıldırım, Şimşek, 2008: 224). Mülakatlardaki sorulardan hareketle kategoriler oluşturulup, sorulara verilen cevaplardan alt kategorileştirmeye gidilmiştir. Verilerin analizinde emekli derneklerinin sosyal sermaye bağlamında yaşlıların yaşamlarına katkısına bakılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Sosyalleşme Mekânı Olarak Emekli Dernekleri

Emeklilikle birlikte çeşitli psikolojik ve sosyal sorunlar yaşandığını belirten katılımcılardan bazıları emekli derneklerindeki faaliyet ve çalışmaların onları rahatlattığını ve bir “uğraşı alanı” açtığını söylemektedir (Tuncer Bey, 67, K.). Kimi katılımcılar emekli derneklerinde üye ya da gönüllü olarak çalışmanın onlarda manevi bir tatmin oluşturduğunu belirtmektedirler: “Emekli derneğinde gönüllü olduğumdan beri, akşam eve huzurlu gidiyorum” (Memiş Bey, 60, E.). Bu derneklerde gönüllü olan yaşlılar topluma yararlı olabilme, huzurlu hissedebilme imkânına sahip olabilmektedir. Dernek yöneticiliği yapan bir katılımcı, emekli ve zihnen dinç olduğunu belirterek dernekte gönüllü çalışmanın çeşitli fırsatlar sağladığının altını çizmektedir. Bu çalışmaların kendisinde topluma hizmet edebilmesinin bir *işe yararlık doyumunu*, yaşattığını belirtmektedir (Satı Hanım, 62, K.). Aynı katılımcı “arkadaşlarla geçmişten gelen birliktelikleri devam ettiriyorum.” İfadesiyle emekli derneklerinin emeklilik öncesi meslektaşlık kaynaklı sosyal ilişkilerin emeklilik sonrasında da devam ettirmeye

yardımcı olduğunu belirtmektedir. Emekli derneklerinin gönüllü faaliyetlerde rol alma üyelerin emeklilik sonrası azalan sosyal ilişkileri telafi etmelerine yardımcı olduğu söylenebilir.

Aktif iş yaşamından emekli olan bireylerin kısmen azalan sosyal ilişkilerinin yerine yenilerinin arayışı içerisine girmektedirler (Tufan, 2003: 244). Bu doğrultuda birey, emeklilik sonrasında gönüllü aktivitelerle sosyal yaşama tutunmaya çalışmaktadır (Akçay, 2011: 208). Emekli derneklerinin oluşturduğu gönüllülük fırsatları yaşlıların sosyal ilişkilerinin devamlılığına hizmet etmektedir. Bu derneklerde gönüllü olarak çalışma, sosyalleşme, sosyal ilişki ağı geliştirmeye yardımcı olduğu söylenebilir. Yaşlıların gönüllü olmalarına olanak sağlayan emekli derneklerinin nitelik ve sayısının artırılması bir gerekliliktir.

Yaşlılık döneminde bireyler çeşitli sosyal sorunları yaşayabilmektedirler. Katılımcıların birisi bu sorunların önemlilerinden birisinin yeteri kadar sohbet edememe olduğunu belirtmiştir: “İnsanlar belli yaşa geldiğinde konuşma ihtiyaçları (artmaktadır)” (Memiş Bey, 60, E.). İnsanlarda yaşın ilerlemesiyle birlikte sohbet etme, yaşadıklarını başkaları ile paylaşma ihtiyacı arttığı söylenebilir. Kuşak içi ya da kuşaklar arası ilişki çerçevesinde yaşlılar diğer kuşaklar ile mi? Yoksa kendi akranları ile mi? Daha fazla sohbet etmek istemektedirler? Sorusuna katılımcıların bazıları “gençler yaşlıları dinlemek istemiyor” cümlesiyle yaşlıları sabırla dinleyecek kesimin yine kendi akranları olduğunu ima etmektedirler. Yaşlıların bahsedilen sohbet ihtiyaçlarını karşılanmak için kendi akranlarıyla birlikte olabilecekleri mekânlara ihtiyaç duydukları belirtilebilir. Yaşlıların akranları ile sohbet/muhabbet edebilmeleri adına emekli dernekleri uygun ortam hazırlamaktadır. Zira bu dernekler aracılığıyla *eski dostlar*, aşağı yukarı benzer hayat tecrübelerine sahip emekliler, bir araya gelerek sohbet edebilmekte ve böylece *rahatlamaktadırlar*.

Emekli derneklerinin pek çoğunda orta yaşlardaki meslek yaşamına dayanan eski dostluklar, arkadaşlıklar devam ettirilmektedir (Korkmaz Bey, 65, E.). Bu derneklerin önemli işlevleri arasında yaşlıların anılarını paylaşmaya fırsat vermesi gelmektedir. Yaşlılar, emekli dernekleri aracılığı ile birikim, deneyim ve hatıralarını başkalarına anlatabilmektedirler. “Belirli bir yaştan sonra geride kalan anılar oluyor. Burası anıları paylaştığımız bir yerdir” (Alptekin Bey, 70, E.). Aynı meslekten emeklilerin bulunduğu dernek lokalinde buluşan emekliler aktif iş yaşamındaki hatıraları birbirleriyle paylaşarak rahatlamaktadırlar. Emeklilerin üzerinde sıklıkla durdukları ve birbirlerine anlattıkları konuların başında meslek hayatlarına dair *hatıralar* gelmektedir. “Dernekte meslekteki hatıralar canlanır.” (Satı Hanım, 62, K.). “[Emekli derneğine gidiyorum çünkü], eski arkadaşların bir araya gelip, eskileri yâd etmek, eskilerden haber almak, [güzelidir].” (Özkan Bey, 70, E.). Böylece katılımcıların bazıları emekli derneklerinin yaşlıların eski yaşantıları ile yeni yaşamları arasında bağlantı kurma fonksiyonuna dikkat çekmektedirler.

Katılımcıların bazıları emekli derneklerinin üyelerinin sosyal ilişkilerine katkısının bu üyelerin psikolojilerini olumlu etkilediğini belirtmektedirler: “Genelde emekliler dernekte soluklanır, kafasını dağıtmış olarak bastonuna dayanarak giderler.” (Satı Hanım, 62, K.). İlerleyen yaşla beraber artan psikolojik baskı ve stres gibi durumlarla baş edebilmede emekli derneklerinin işlevlerine dikkat çekilmektedir: “(Emekli dernekleri) eski arkadaşların stres attığı yerdir.” (Korkmaz Bey, 65, E.). Benzer şekilde “...evde oturuyordur, canı sıkılıyordur, bir insanla konuşmak için (evinden) çıkar ve emekli derneğine gelir.” (Satı Hanım, 62, K.). Bundan dolayı emekli derneklerine çok uzak yerlerden bile gelenlerin olduğunu belirtilmiştir. Katılımcıların bazıları ilerlemiş yaşına aldırmadan arkadaşlarıyla sohbet edebilmek için erken saatlerde gelen üyelerinin olduğunu belirtmişlerdir: “Bakırköy’den 85 yaşında bir büyüğüm her gün saat 8’de çıkıp, arkadaşlarıyla sohbet etmek için her gün buraya, geliyor.” (Memiş Bey, 60, E.). Katılımcı bu durum üzerinden emekli derneklerinin ne kadar önemli olduğunu açıklamıştır.

Emekli derneklerinin diğer bir önemli işlevi de eşiyile birlikte yaşayan yaşlılara yöneliktir. Erkeğin çalıştığı, kadının ev hanımı olduğu bazı ailelerde emeklilik sonrasında kadın-erkek ilişkileri değişebilmektedir. Özellikle aktif çalışma döneminde gün içerisinde ev dışında olan erkeğin emeklilik sonrası daha fazla evde vakit geçirmesi ailede eşler arasında sıkıntı doğurabilmektedir. Bundan dolayı katılımcıların bazıları evin dışında erkekler için uygun ve güvenilir alternatif mekânlara ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedirler. Zira “evde hanımın bir düzeni” (Memiş Bey, 60, E.) olduğunu belirten erkek katılımcı bu *düzeni* bozmak istemediklerini belirtmektedir.

Erkek emeklilerin ev dışında vakit geçireceği alanlar içerisinde park, kahvehane ve emekli dernekleri başta gelmektedir. Ancak emekli dernekleri diğer alanlara göre daha avantajlı bir konuma sahiptir.

Katılımcılardan bazılarına göre yaşlıların kahvehane yerine emekli derneğine gitmeyi tercih etmelerinde bu derneklerde yaş ve meslek açısından benzer insanların bir araya gelmesi önemli bir nedendir. Zira emekli dernekleri, aynı ya da benzer mesleklerden emekli olanların toplandığı, geçmişten süregelen sosyal ilişkilerini sürdürdükleri mekânlardır. Homojen yaşlı grubunu bir araya getiren emekli derneklerinde yaşlılar kendilerini daha rahat hissettiklerini ifade edilmektedirler:

“O parkta kimi bankadan emekli kimi başka yerden emekli, ayrı dilleri konuşuyorlar. Bir bankadan ne anlar şimdi gemici (gemiden emekli), burada (emekli derneklerinde) insanlar birbirlerine anlayış gösterebiliyor(lar).” (Şenkal Hanım, 63, K.).

Katılımcıların bazılarına göre erkek emekliler kahvehane yerine emekli derneğine gitmeyi daha çok tercih etmektedirler: “Derneğin lokalini toplanma mekânı olarak kullanılıyor, beyler kahveye gidemiyor” (Korkmaz Bey, 65, E.). Bunun gerekçesi olarak da gençlerin ağırlıkta olduğu kahvehane gibi yerlerde yaşlı bireylerin “alaya alınmaları”, “hakarete maruz kalmaları” ve “dışlanmaları” belirtilmiştir.

“Belirli bir yaş gurubunda insan mahalledeki kahveye gittiği zaman çeşitli meslekten ve çeşitli yerlerden gelmiş (genç)ler tarafından üç beş gün içerisinde alaya alınır. Birinci gün, ikinci gün hoş geldin derler, (ancak) üçüncü gün ise *moruk* derler ve dışlarlar.” (Memiş Bey, 60, E.).

Toplumda yerleşik algı olan *yaşlı adamın ne işi var kahvehanede? otursun evinde* düşüncesi yaşlıların kahvehane yerine emekli derneklerinde bir araya gelmelerinde etken olabilmektedir. Katılımcıların bazıları emekli derneklerinde sosyoekonomik düzey bakımından benzer olan yaşlıların toplandığı mekânlar olarak görmektedirler: “Buraya geliyor ki insan aynı frekanstan yayın yapıyoruz biz burada yeni emekli ast subayla, 92 yaşında emekli ast subay aynı şeyleri konuşabiliyor, aynı sorunları paylaşabiliyor.” (Memiş Bey, 60, E.) Benzer geçmiş yaşam özelliklerine sahip olmak onların ortak paylaşımlarına imkân sağlamaktadır. Özellikle meslek ismiyle kurulmuş emekli derneklerinde bu durum daha yaygındır.

Benzer meslek birlikteliği ya da genel emekli derneği olarak kurulan emekli derneklerinde yaşlılara çeşitli sosyal faaliyetler düzenlenmektedir. Bunların başlıcaları arasında eğitim, seminer, gezi, sinema tiyatrosu ve özel gün kutlamaları başta gelmektedir. Katılımcıların bazılarına göre emekli derneklerinde seminer ve konferanslar düzenlenerek yaşlıların çağın gereklerini takip edebilmeleri sağlanmakta dolayısıyla sosyal yaşama katılımında süreklilik hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda dernek üyelerinden ve/veya yakınlarından kimi zaman eğitim desteği ya da uzman desteği alınmaktadır: “Üyelerimizin çocuklarından ya da torunlarından doktor olanlar yaşlılarda şeker, kalp, prostat ve dişle ilgili belirli zamanlarda bilgilendirme yapıyorlar.” (Memiş Bey, 60, E.). Hatta “az da olsa tıbbi yardım alabiliyoruz.” (Memiş Bey, 60, E.). Yapılan eğitim faaliyetleriyle güncel meselelerden olan kentsel dönüşümden çeşitli hastalıklara kadar birçok konuları kapsamaktadır. Ayrıca bu eğitim programları resim, boyama el işi gibi alanları kapsamaktadır (Tuncer Bey, 67, K.). Bu faaliyetlere üye emekliler, kimi zaman eğitici ama çoğu zaman da dinleyici olarak katılmaktadırlar. “Yaşlılıkla ilgili konferanslar, Alzheimer hastalığı ile ilgili bilgilendirme seminerler” (Gürbüz Bey, 65, E.), aracılığı ile “yaşlıların bu hastalıklara adapte olması sağlanır” (Satı Hanım, 62, K.).

Katılımcıların bazılarına göre emekli derneklerinde Halk Eğitim Merkezleri ile iş birliği yapılmakta ve bilgisayar eğitimi düzenlenmektedir. Bu eğitimlerin çoğu dernek bünyesinde yapılırken bazen de ilgili kurumda yapılmaktadır. Katılımcılardan birisi torununun “dede sen ne anlarsın bilgisayardan” sözüne inat bilgisayar kursunu birincilikle bitiren 73 yaşındaki dernek üyesinin hikâyesini paylaştı. Sağlık alanından boyama, el işi gibi alanlarına kadar geniş bir alanı kapsayan bu eğitim programları sayesinde emeklilerin sosyal etkileşim ve ilişki düzeyleri artmaktadır. Emekli derneklerindeki sosyal faaliyetlere diğer bir örnek olarak “milli bayram günlerinde tören alanlarında, çelenk koyma” (Satı Hanım, 62, K.) etkinliğinden söz edilmiştir. Milli ve dini bayramlarda, özel günlerde kutlamalar yapılarak yaşlıların toplum ile etkileşimleri desteklenmektedir. Ayrıca emekli derneklerinde, üyeler için düzenlenen gezi, sergi konser gibi sosyal ve kültürel etkinlikler de tespit edilmiştir: “Tarihi kültürel yerlerini gezeceğimiz kültür gezileri düzenlenmektedir” (Gürbüz Bey, 65, E.).

Emekli derneklerin pek çoğunda çeşitli vesilelerle yemek organizasyonu düzenlenmektedir. “Senede iki defa askeri gazine yer ayırttırırız 40-50 kişi eşlerle birlikte yemek yer, muhabbetimizi ederiz.” (Satı Hanım, 62, K.) Emekli derneklerinde düzenlenen bu tarz kaynaşma ve toplanma organizasyonları yaşlıların kendilerini toplumda değerli hissetmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca üyelere çeşitli belgeler verilerek da onların öz saygılarının artırılması amaçlandığı söylenebilir. Buna örnek olarak bir

emekli derneğinde “ 25 yılını doldurmuş üyelere onur belgesi takdim” töreninin yaşlılardaki oluşturduğu durumu katılımcı, “(ödüle layık olan ileri yaşlı üyelerimiz) gelirken sanki salon subayı gibi grand tuvalet geldiler.” Sözleriyle belirtmiştir. Aynı katılımcı bu ödül töreni için “bu onlar için onur verici bir durum.” (Satı Hanım, 62, K.) ifadesini kullanmıştır.

Yaşlanınca sosyal sermaye kaybı yaşayan bazı yaşlılar emekli dernekleri aracılığıyla az da olsa toplumsal saygınlıklarını geri kazanabilmektedir. Bu derneklerde yöneticilik yapan katılımcılardan bazıları emekli derneklerinin amacını “[emeklilerin] sözlerine itibar edilecek bir sistemi getirmek” (Satı Hanım, 62, K.) olduğunu belirtmektedirler. İstanbul’daki emekli derneklerinde yapılan bu çalışmada bu derneklerinin yaşlıların sosyalleşmelerine katkı sağladığı, onların sosyal katılımlarını destekleyici ve sosyal ağlar geliştirici işlevlerin olduğu görülmüştür: “Emekli derneği arkadaşların buluşma yeridir.” (Kral Hanım, 60, K.). Ayrıca bazı derneklerde gözlemlenen resim ve yazı panoları; fotoğraf albümlerinin paylaşıldığı internet sayfaları da dernek üyelerinin sosyalliklerine olumlu katkı sağladığı söylenebilir. Emekli derneklerinin yayın organları aracılığı ile faaliyetler, önemli olaylar, üyelere ait özel kutlama ve tören bilgileri paylaşmakta ve böylece hatırlama ve hatırlatma görevi üstlenilmektedir. Böylece üyeler arkadaşlarıyla ilgili birtakım gelişmelerden haberdar olmakta ve birbirleri ile etkileşimde kalmaktadırlar.

Sosyal Güven Kaynağı Olarak Emekli Dernekleri

Yaşlılarda kaygı düzeyi yoğunlaşabilmektedir. Bu bağlamda sağlık ve güvenlik kaygıları öne çıkabilmektedir. Emekli dernekleri, üyelere pek çok açıdan güven duygusu kazandırmaktadır. Onları destekleyen, onların sorunlarını çözmelerine yardımcı olan ve özel günlerinde onları hatırlayan bir kurumun var olduğu düşüncesi, onlara kendilerini güvende hissettirmektedir. Bazı katılımcılar emekli dernekleri aracılığıyla üyelerin doğum günlerini kutladıklarını belirtmektedirler. “O gün doğanları (doğum günü olanları) arayıp, mutlu bir yaşam, sağlıklı bir ömür gibi iyi dilekelerimizi iletiyoruz. Geri dönüşler iyi oluyor” (Özcan Bey, 61, E.).

Yaşlılık döneminde bireyler hukuksal anlamda haklarını arama konusunda çoğu zaman gençlere oranla daha fazla dezavantajlı olabilmektedirler. Bundan dolayı yaşlılar için hukuksal destek ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bazı katılımcılar hukuki anlamda sorun yaşayan üyelere mahkeme süreçlerinde destek olduklarını belirtmektedirler: “Emekliler genelde pasif insanlardır. İmkânı, gücü olmadığı için mahkemeye kimi zaman başvuru yapamazlar. Gelir, bize danışır, biz de üyemizin hakkını aranmasına yardımcı oluruz.” (Satı Hanım, 62 K.). Bir kadın katılımcı üyelere maddi ve manevi destek sağlayarak onların özlük haklarında ve maaşla ilgili sıkıntılarında hukuki destek sağladıklarını belirtmiştir. (Aslı Hanım, 60, K.). Ayrıca sosyal yaşamda onlara çeşitli haklar sağlayan emeklilik kartları gibi kartlarıyla ilgili oluşan sorunları da giderdiklerini ifade etmektedir. Bununla birlikte “kentsel dönüşümle ilgili hukuki haklarla ilgili bilgilendirme konuşmaları yapılır” (Gürbüz Bey, 65, E.). Emekli dernekleri yaşlıların sosyal hayatta karşılaştıkları bir takım aksaklıkları gidererek onları güçlü kılmaktadır.

Yanı sıra özellikle yaşlı kadınların eşlerinin ölümünden sonra maaş bağlanması gibi konularda üyelere hukuki destek sağlanmaktadır: “Bir keresinde ölen eşinin maaşının bağlanması için, ben üç yeri aradım. Kendisine dönüş yaptık ve aybaşında maaşının geçeceğini bildirdik.” (Özcan Bey, 61, E.) Emekli derneklerinde yasal işlemleri güvenilir bir kaynak aracılığı ile yerine getirebileceklerdir. Benzer şekilde bazı katılımcılar hayatını kaybeden üyelerinin geride kalan yakınlarına miras hukuku çerçevesinde yardımcı olunduğuna dikkat çekilmektedir. “Geride kalan mirasçılara resmi prosedür işlemlerinde de yardımcı oluyoruz” (Memiş Bey, 60, E.). Yaşlılar kendilerinden sonraki varislerine bile hukuki destek sağlanabileceğinin güvencesini yaşamaktadırlar.

Katılımcıların bazıları emekli derneklerinin yaşlılara sağlık alanında gerek bilgilendirme gerekse doğru yönlendirme yapmada güvenilir bir kaynak işlevi gördüğünü belirtmektedirler. Gerektiğinde kimseler olmasa da yaşlıların cenazelerini kaldırmaya yardımcı olacak bir birim olarak emekli derneğin var olması onlara kendilerini güvende hissettirmektedir. Zira katılımcıların bazıları dernek üyelerinin vefatları söz konusu olduğunda cenaze merasimleri organize ettiklerini ve taziye organizasyonu yaptıklarını belirtmektedirler: “Üyemiz ölüyor, tören vs. dini işlemlerine yardımcı oluyoruz” (Memiş Bey, 60.). “İstanbul içi olan cenazelerde taziye yemeği organize ediyoruz” (Özcan, E, 61). Artık yalnız

yaşayan yaşlının hayatını kaybettikten sonra kendi isteğine uygun bir şekilde defin işlemlerinin gerçekleştirileceğini düşüncesi bile onların yaşam kaliteleri açısından önemlidir.

Katılımcıların bazıları emekli derneklerinin dikkat çekici işlevleri arasında üyelerine sağladığı danışmanlık hizmetlerinden bahsetmektedirler. Dernek üyeleri çeşitli konularda güvenilir bir bilgi kaynağı olarak dernek yetkililerine başvurumaktadırlar. Bu doğrultuda kimi katılımcılar derneklerin kimi zaman alınacak hizmeti veren kurumlar ile hizmet talep eden yaşlılar arasında üstlendiği “aracılık” görevinden söz etmektedirler: “Benim 80 yaş üstü 40-50 üyem var, eşleri ölmüştür ve evde yalnız başlarına yaşıyorlar. Telefon açarlar bizden yardım ister, bakıcı ister. İlgililerle temasa geçerek bakım hizmeti almalarını sağlarız.” (Satı Hanım, 62, K.).

Yaşlanmayla birlikte eş, dost, arkadaşların zaman içinde hayatlarını kaybetmesi, yaşlılarda yalnızlığı arttırmaktadır. Bunun yanında ileri yaşlılık döneminde yeni dostluk kurabilmenin giderek zorlaşması da bu durumu tetiklemektedir. Ancak emekli dernekleri farklı bir sosyalleşme kaynağı olarak, ileri yaşlarda artan yalnızlık ile baş etmeye yardımcı olabilmektedir. Bu doğrultuda bazı katılımcılar emekli dernekleri görevlilerinin yalnız ve ileri yaşlarında evlerinden çıkamayan yaşlıları çeşitli vesilelerle ziyaret edilerek onlara destek olunduğundan söz etmektedirler. Bu etkinlik hem ziyaret edilen ileri yaşlı emekli için hem de ziyaret eden emekli için sosyalleşme imkânı sağlanmaktadır: “Evinden çıkamayan yatalak halde 60 üyemiz var belirli periyotlarla onları ufak tefek hediyelerle ziyaret ediyoruz.” (Memiş Bey, 60, E.).

Ayrıca özellikle arkadaş ve dost kaybının çok yaşanabildiği yaşlılık döneminde, emekli derneklerinde çapraz tanışlar aracılığı ile yeni arkadaşlıklar edinilebilmektedir. Burada çapraz tanıdıklar vasıtasıyla yeni bir “sosyal çevre” inşası söz konusu olmaktadır: “Diyelim ben bunu tanıımıyordum da arkadaşım tanıyordu, onunla birlikte geldi, (biz de) arkadaş olduk.” (Sivri Bey, 60, E.). Üyeler, emekli derneğindeki diğer üyelerin çeşitli uzmanlıkları bulunan yakınlarının yardımı ile kendi sorunlarını aşabileceği sosyal kaynaklara kavuşabilmektedir. Bu dernekler aracılığıyla geliştirilen yeni sosyal ağların yaşlıların dünyalarında önemli olduğunu belirtmek gerekmektedir. Yeni arkadaşlıklar sayesinde sosyalleşme düzeyi artan yaşlılar kentsel ortamda önemli bir sorun olan yalnızlıkla bir derece baş edebilmektedirler.

Yaşlılıkta temel sorunlardan biri olarak karşımıza yalnızlık çıkmaktadır. Emekli dernekleri yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan yalnızlık ve sosyal yaşamdan uzaklaşma gibi olumsuzluklardan kurtulma adına fonksiyoneldir. Sosyal çevrenin azaldığı bir evrede sorunları hafifletici bir kurum olarak emekli dernekleri “tampon” görevi görebilmektedir. Yaşlılıkta beraber yalnızlık ve güven kaybı yaşanmaktadır. Emekli dernekleri yaşlılık dönemine ait pek çok sorunun üstesinden gelebilmede işlevseldir. Sosyal sermayenin bir tür kaynağı olarak emekli dernekleri üyesi olan yaşlılara, network, iletişim kurma, güven, yeni arkadaşlıklar, danışmanlık gibi ekstra destek alanları açmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüzde yaşlılık sosyolojisi alanında kentlerde yaşayan yaşlıları odağına alan çalışmalarda artış gözlenmektedir. Bu çalışmaların önemli bir kısmında kentte yaşayan yaşlıların gündelik yaşam pratikleri değerlendirilmektedir (Şentürk, 2018; Otrar ve Kurtkapan, 2015; Görgün-Baran, Kalınkara, Akın, vd., 2005, Kalaycıoğlu, 2003). Kentte yaşayan bazı yaşlıların gündelik hayatlarını düzenlemede emekli dernekleri gibi çeşitli sivil toplum kuruluşları önemli bir konuma sahiptir. Zira bu yaşlıların sosyal alana daha fazla katılmalarında ve bazı sorunlarla baş edebilmelerinde emekli dernekleri işlev kazanmaktadır. Bu araştırmanın bulgularına göre emekli derneklerinin yaşlıların gündelik yaşamlarını tanzim etmede ve aktif meslek hayatında geliştirilen sosyal ilişkilerin sürdürülmesinde önemli işlevler kazanmaktadır. Bu durum yaşlıların meslek sonrası ortaya çıkan birtakım sorunlarla başa çıkmasını kolaylaştırmaktadır.

Yaşlıların önemli bir bölümünün “boş vakitleri değerlendirme” ve sosyal faaliyet” ihtiyaçlarını karşılamak için emekli derneklerine üye oldukları saptanmıştır. Emekli dernekleri geziler, sergiler ve eğitim faaliyetleri düzenleyerek, yalnızlaşan ve itibar kaybı yaşayan emeklilerin yalnızlıkla baş etmelerine yardımcı olmaktadır. Yaşlıların bir kısmı ise “yalnızlık hissinden kurtulmak, arkadaş edinmek”, gibi ihtiyaçlardan dolayı bu derneklere üye olabilmektedir. Emekli dernekleri sayesinde emekliler yeni arkadaşlıklar edinmekte ve “sohbet/muhabet” ortamı ile psiko-sosyal açıdan

rahatlamaktadır. Yaşlılar kahvehane yerine dernek lokalinde buluşup, arkadaşlıklarını sürdürülmekte ve “muhabbet” etmektedirler.

Emekli dernekleri yaşlıların birbirleriyle güven içerisinde sosyalleşecekleri alanlardır. Bu dernekler üyelerinin sorunlarının çözümünde güvenilir bir kaynak olabilmektedir. Bu dernekler zaman zaman miras, maaş ödemelerindeki gecikme, kentsel dönüşüm gibi hukuki konularda danışılacak, yardım alınacak bir mercii konumuna gelebilmektedir. Zira yaşlılar haklarını aramada bazen sıkıntı yaşayabilmektedirler. Çalışmada emekli derneklerinin zaman zaman hukuki destek sağlayarak yaşlı üyelerinin işlemlerini doğru, dürüst ve emin bir biçimde yapabilmelerine yardımcı olduğu tespit edilmiştir. Bu bakımdan emekli derneklerinin yaşlıların ihtiyaçlarını karşılamak, sorunlarını çözmek için danışılan, başvurulmuş önemli kuruluşlar olduğu söylenebilir.

Emekli derneklerinin temelde üç sosyal işlevinden söz edilebilir. İlk olarak üyelerinin sohbet muhabbet ihtiyaçlarını karşılanmasından söz edilebilir. Yaşlıların temel ihtiyaçları arasında yer alan konuşma ihtiyacını akrabalarıyla gerçekleştirebilmelerine imkân sağlamaktadır. Zira gençlerin yaşlılarla sohbet edecek kadar zamanı olmayabilmektedir. Bu çerçevede emekli dernekleri, çatısı altında toplanan emekliler için muhabbet ortamına dönüşebilmektedir. Emekli dernekleri hem anıların anlatılmasına hem de anıların dinlenmesine imkân veren ve ortak bir dilin konuşulduğu sosyal bir alan görünümündedir. Emekli derneklerinin ikinci işlevi olarak dernek üyeleri, eski mesai arkadaşlarıyla iletişimde kalabilmesine imkân tanınması söylenebilir. Bu derneklerinin diğer bir özelliği ise yalnızlıkla baş edebilmede işlevsel olmasıdır. Özellikle yalnız yaşamak zorunda olan yaşlılar günün belli saatlerinde derneğe gelip vakit geçirerek yalnızlıktan bir ölçüde kurtulabilmektedirler.

Emekli derneklerinin yaşlıların zihinsel birikimlerini kullanmalarına yardımcı olduğu ve sosyal yaşama katılmalarını sağladığı söylenebilir. Birikimlerini açığa çıkartarak dayanışma ağı içerisinde kalan bireyler emekli dernekleri aracılığıyla sosyal yaşamda görünür hale gelmektedir. Yaşlıların var olan yeteneklerini çeşitli platformlar aracılığıyla sürdürdükleri, görülmektedir. Bu derneklerin gönüllü faaliyetlerinde çalışmak, yaşlıların sosyal ilişkilerine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla emekli derneklerinin sayılarının arttırılması önerilebilir. Nitel araştırma deseniyle yapılan bu çalışmadan elde edilen verilerin yeni çalışmalara ışık tutması beklenmektedir. Bu çalışmanın, emekli derneklerinin yaşlılar için önemini ortaya koyan başka çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, İstanbul’da ya da Türkiye’nin diğer illerinde yaşlılık ekseninde emekli derneklerinde yürütülecek başka çalışmalarla desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

Achenbaum, W. A. and Weiland, S. H. C. (1996). *Key Words in Sociocultural Gerontology*, Springer Pub. Co., New York.

Akçay, C. (2013). *Yaşlılık: Kavramlar ve Kuramlar* (2. Baskı.). Kriter Yayınları, İstanbul.

Atchley, Robert, C. (1999). Continuity Theory, Self, and Social Structure, *The Self and Society in Aging Processes*, Carol, D., Ryff, Victor W. Marshall, (Ed.) , Springer Pub., New York. (s. 94–121).

Aydemir, M. A. (2011). *Sosyal Sermaye -Topluluk Duygusu ve Soysal Sermaye Araştırması*. Çizgi Kitabevi, Konya.

Bourdieu, P., Wacquant, L. J. D. (1992) *A invitation to Reflexive Sociology*, University of Chicago Press, Chicago.

Büyüköztürk, Ş. Çakmak, Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz ve Ş., Demirel, F.(2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi, Ankara.

Canatan, A. (2008). *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*. Palme Yayıncılık, Ankara.

Ceylan, H., Kurtkapan, H. ve Turan, B. (2015). Literatür: Türkiye’de Yaşlıların Yaşam Durumları, *İstanbul’da Yaşlanmak İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durum Araştırması*, (Ed.) Murat Şentürk ve Harun Ceylan, Açılım Kitap, İstanbul. (s. 35–60).

- Cockerham, William C. (1991). *This Aging Society*, Englewood Cliffs, N.J, Prentice Hall, New Jersey.
- Coleman, James S. (1988). Social Capital and the Creation of Human Capital, *The American Journal of Sociology*, Vol: 94, No: 94: 95-120.
- Cohen, D., Prusak, L. (2001). *Kavrayamadığımız Zenginlik: Kuruluşların Sosyal Sermayesi*, (Çev.) Ahmet Kardam, MESS Yayınları, İstanbul.
- İlgar, L. (2008). Yaşlılık Dönemi Sosyal Özellikleri ve Serbest Zaman Etkinlikleri, *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık*, Ersanlı, K. ve Kalkan, M., (Ed.), Pegem Akademik Yayıncılık, Ankara. (63-93).
- İncealtın, İ. (1999). *Yaşlı Kültürü ve Emekli Derneklerindeki Yaşlıların Sosyo-kültürel Özellikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Görgün-Baran, A. G. (2012). Aile ve Yaşlanma, *Aile Sosyolojisi*, Kasapoğlu, A. ve Karkıner, N. (Ed.) (3. Baskı), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, Eskişehir. (s.134-166)
- Görgün-Baran, A. ve Kalıncara, V. Akın G, Aral, N, Özkan, Y. (2005) *Yaşlı ve Aile İlişkileri Araştırması: Ankara Örneği*, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Kaygusuz, C. (2008). Yaşlılık Kuramları, *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık*. Ersanlı, K. ve Kalkan, M., (Ed.),Pegem A Yayıncılık, Ankara. (215-249)
- KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiye Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) (2005). *Ekonomik Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü*, Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara.
- Kurtkapan, H. (2018). *Kentte Yaşlılık ve Yerel Yönetim Uygulamaları*, Nobel Yayıncılık, İstanbul.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (3. Baskı). Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Otrar, M. ve Kurtkapan, H., (2015) *Micel Araştırma: İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu, İstanbul'da Yaşlanmak, İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması*, Şentürk, M. ve Ceylan, H. (Ed.) Açılım Kitap, İstanbul.
- Punch, K. (2012). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (2. Baskı.). Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Putnam, R. D., Leonardi, R., Nanetti, R.Y., (1993). *Making Democracy Work*, Princeton, NJ: Princeton University Press, New Jersey.
- Şener, A., Terzioğlu, G. (2003). *Emeklilikte Boş Zaman Faaliyetlerinin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. V. Kalıncara (Ed.). II. Ulusal Yaşlılık Kongresi Kitabı içinde Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği Yayını, Denizli. (s.391-406).
- Şentürk, Ü. (2018) *Yaşlılık Sosyolojisi, Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri*, Dora Basım Yayın, Bursa.
- Şimşek, H., Yıldırım, A., (2008) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınlar, Ankara.
- Tatlı, H. (2013) Sosyal Sermayenin Bireylerin İstihdamı Üzerine Etkisi Hane Halkı Reisleri Üzerine Bir Araştırma *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 15/3: 87- 114.
- Temple, J. (2000). *Growth Effect of Education on Social Capital in the OECD Countries*, OECD Working Paper No: 00/36.

Tufan, I. (2003). *Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanmak: Yaşlanmanın Sosyolojisi*. Anahtar Kitaplar, İstanbul.

Victor, Christina, R.(2005) *The Social Context of Ageing*, Routledge, New York.

Yıldırım, A. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Seçkin, Ankara.